

Konvergencia, állami szerepek, beruházások és vállalkozók az Európai Unióban

A KRTK új EU kutatócsoportjának első szakmai műhelytanácskozása

2019. január 17.

A KRTK EU kutatócsoportja egy újonnan szerveződött műhely, amely a kutatóközpont mindhárom intézetének együttműködésén alapul. A részvevő kutatók saját tudományos területük eredményeit megosztva, megközelítési módjaikat egymáshoz közelítve tesznek kísérletet az Európai Unió gazdaságával működésével kapcsolatosan feltárt ismereteik szintetizálására, kutatási együttműködések kialakítására. A csoport 2019 januárjában tartotta első műhelytanácskozását, amelynek főbb megállapításait az alábbiakban foglaljuk össze.

Zsibók Zsuzsanna (RKI) Az EU országok regionális szintű gazdasági konvergenciája – rápillantás az egy főre jutó GDP-adatokra és az azt meghatározó tényezőkre

Az elhúzódó recessziós időszak az EU országokban a gazdasági növekedés területi kihívásaira fordította a figyelmet: egyszerre kell fenntartani az élenjáró régiók fejlődését, és biztosítani a kevésbé versenyképes régiók felzárkózását. A tudományos és szakpolitikai diskurzusban még mindig előtérben van a versenyképesség és a kohézió közötti átváltási kapcsolat kérdése, noha úgy tűnik, hogy a regionális tudomány már meghaladta ezt a vitát. A gazdasági válság nyomán felerősödő területi egyenlőtlenségek nemcsak gazdaságilag jelentenek hatékonyságvesztést, hanem politikai feszültségeket is generálnak. Az EU országokban a válság megtörte a regionális különbségek csökkenésének trendjét: az EuroStat adatai azt mutatják, hogy pozitív konvergencia-folyamatok jellemzően csak a magasabb területi szintek (országok, NUTS 1 régiók) között figyelhetők meg. Finomabb felbontásban a területi dinamikát három egymással összefüggő jelenség jellemzi. Mivel az élenjáró térségek fejlődése többé-kevésbé folyamatos, ugyanakkor a legelmaradottabb régiók felzárkózása csak nagyon lassan megy végbe, megfigyelhető a *polarizáció*. Abszolút konvergenciáról nem beszélhetünk, viszont a régiók, városok fejlettségi klubok szerint megkülönböztethetők (*klubkonvergencia*), és e klubok között elég nehéz az átjárás, különösen felfelé. Harmadik jelenség a területi fejlettség közepes szintjén lévő régiókat érinti, akiknek szembe kell nézni a „*közepes jövedelem csapdjával*”, azaz, hogy az alacsony költségeikkel már, az innovációval és a termelékenységével még nem tudnak versenyelőnyre szert tenni. Az országon belüli divergencia továbbra is elsősorban a kelet-közép-európai országokban jellemző, ugyanakkor az EU-15 országokban (Dániában, Svédországban vagy az Egyesült Királyságban) is találhatunk néhány hasonló mintázatot.

Havas Attila (KTI): Az innováció mérése: az Európai Innovációs Eredménytábla mérőszámai és használatuk

Az üzleti innovációk a gazdasági teljesítmény javításában meghatározó szerepet játszanak. Ezért szükséges a folyamatok jobb megértéséhez, és a gazdaságot magyarázó elméleteink fejlesztéséhez, a vállalati versenyképességi és innovációs stratégiák, valamint a szakpolitikai intézkedések megalapozásához az *innovációs folyamatok megbízható mérése*. Az *Európai Innovációs Eredménytábla* (European Innovation Scoreboard, EIS) összeállításához használt mérőszámok többsége a K+F alapú innovációs folyamatokat méri. A gyakorlati tudásra támaszkodó innovációk legalább ilyen fontosak a vállalatok számára, ezért az EIS csak részleges képet ad az innovációs teljesítményről. A [Globális Innovációs Index kiszámításához használt 81 mutatót](#) is hasonlóan választották ki, ezért ugyanaz a fő hiányossága. Az innovációs folyamatok megbízhatóbb, teljesebb képet adó méréséhez tehát új mutatószámok kidolgozására lenne szükség. Ez komoly módszertani és elméleti tudást, valamint széles körű nemzetközi együttműködést igénylő feladat. Szakpolitikai szempontból azt is fontos hangsúlyozni, hogy a számított (kompozit) mutatók (pl. a Summary Innovation Index és Globális Innovációs Index) csak korlátozottan alkalmasak az egymástól jelentősen eltérő innovációs rendszerek teljesítményének elemzésére: egy ilyen mutató alacsony szintje nem elégséges annak megállapítására, hogy az állami beavatkozás melyik alrendszerben és milyen típusú szakpolitikai intézkedéssel szükséges. A számított mutatók alapján összeállított rangsorok alkalmasak lehetnek a döntéshozók „riasztására”, de hiba lenne pusztán ezek alapján szakpolitikai eszközökkel beavatkozni. A kutató álláspontja szerint az elégtelen teljesítmény okait és a kilábalás lehetőségeit csak alapos nemzetközi összehasonlító elemzésekkel lehet feltárni.

Túry Gábor (VGI): A közösségi közlekedés fejlesztése uniós forrásból Csehországban és Magyarországon – lehet jobban is?

2011-ben a varsói [Institute for Structural Research](#) részletes elemzést készített a [Visegrádi országokra vonatkozó uniós kohéziós politikának az EU fejlett országaira \(EU15\) gyakorolt hatásáról](#). A kutatás arra a nem meglepő következtetésre jutott, hogy a térség felzárkózásából, a gazdasági növekedés generálta importnövekedésen keresztül az EU15 országai jelentős nyereségre tettek szert. Túry Gábor előadása a fenti lengyel tanulmány felvetéséből indul ki, leszűkítve a vizsgálatot az európai uniós forrásokból (társ)finanszírozott közösségi közlekedési beruházások fejlesztő hatására. A kutatás két ország, Csehország és Magyarország feldolgozóipari adottságain keresztül szemlélteti a közel azonos mértékű beruházások közvetlen hazai hasznosulását. A kutatás a kötöttpályás és közúti járműbeszerzéseknél vizsgálta a hazai cégek sikerességét, összehasonlítva a cseh és a magyar eredményeket, és kitért a hazai hozzáadott érték növelése érdekében alkalmazott kormányzati politikák vizsgálatára is. A két ország lényegesen eltér a hazai járműgyártási kapacitások és lehetőségek területén, amely meghatározza a támogatások fejlesztő hatását. A kutató rámutatott, hogy a fejlesztéspolitika sikeressége és hosszabb távon a kohézió eredményessége nem mérhető egyetlen (beruházások értéke vagy a források lehívásának sikeressége) adattal, a hasznosulást meghatározzák az adott ország feldolgozóipari erőforrásai és fejlesztéspolitikái.

Balogh Péter (RKI): Magyar geopolitikai narratívák a hintapolitika szolgálatában

A kutató az NKFIH által támogatott *"Svejki komországok? Geopolitikai identitások Kelet-Közép-Európában"* című posztdoktori kutatása első eredményeit ismertette. Mint elmondta, a legtöbb ország geopolitikai identitása különböző narratívákból áll össze. Ezek az értelmezések általában történeti alapon támogatják egy-egy közösség önmeghatározását. Magyarország – kis mérete ellenére, részben földrajzi elhelyezkedése miatt – különösen gazdag egymásnak (látszólag) ellentmondó identitás magyarázatokban. Az egyik általánosan elfogadott narratíva a magyarságot Nyugat-Európa-hoz fűződő viszonyán keresztül, mint a **kereszténység védőpajzsát, a nyugat végvárát** láttatja. Egy másik, sok évtizedes múltra visszatekintő nézetcsoporthoz – a turanizmus, illetve az abból kifejlődő **eurázsianizmus** – történelmi, kultúrtörténeti, legfőképpen pedig nyelvtörténeti gyökereinket valahova a messzi Közép-Ázsiába helyezi. A két narratívának a különböző időszakokban igen változó volt a súlya és jelenléte, ma azonban az látszik, hogy mindkettő befolyásolja az ország geopolitikai identitását és külpolitikai irányvonalait. 2018 őszén a magyar kormány megfigyelői státuszt nyert a **Nemzetközi Türk Akadémiában**, a türk nyelvű államok tudományos és kulturális kutatását, valamint együttműködését elősegítő szervezetben, amelyet Kazahsztán, Törökország, Azerbajdzsán és Kirgizisztán hozott létre 2012-ben.

Páger Balázs (RKI): A vállalkozói ökoszisztéma minőségének szerepe a produktív cégek megjelenésében az európai uniós régiókban

A kutató a doktori disszertációjának keretében végzett kutatásának első eredményeit ismertette. Kiindulópontja, hogy a vállalkozói ökoszisztéma - azaz a vállalkozást körülvevő egyéni és intézményi tényezők komplex rendszerének - minősége befolyásolhatja a produktív cégek jelenlétét a régiókban. A szabadalmak és a magasan kvalifikált humán tőke hatása az ilyen cégek megjelenésére kevésbé tűnik szignifikánsnak azokban a régiókban, ahol a vállalkozói ökoszisztéma kevésbé hatékonyan működik (ilyenek például a kelet-közép-európai régiók). Ezzel szemben azokban a régiókban, ahol hatékonyabb az ökoszisztéma és ezáltal a produktív cégek egyfajta „támogató” környezetben vannak, ott a helyi szabadalmak és a magasan kvalifikált humán tőke jelenléte erősebben magyarázza ezeknek a cégeknek a jelenlétét. Ebből arra lehet következtetni, hogy ahol az ökoszisztéma hatékonyabb, ott a produktív cégek inkább a tudásra és az ebből létrehozható innovációra alapozzák a tevékenységüket, amíg a kevésbé hatékony ökoszisztémával rendelkező régiókban ez a mintázat kevésbé vehető észre.

A műhelybeszélgetésen elhangzott továbbá **Szanyi Miklós** (VGI) előadása az államkapitalizmus EU-ban megjelenő útjairól, **Szijártó Norbert** (VGI) az **EU-s tagállamok intézményi konvergenciájáról** szóló előadása, és **Pámer Zoltán** (RKI) az **uniós határon átnyúló együttműködési programokról** tartott előadása, amelyben két közép-európai program (Szlovénia-Ausztria program és Magyarország-Horvátország program) példáján keresztül mutatja be a megvalósult beruházások kedvezményezett struktúráját.